

חובתו, משום **דבעינא כולה תקיעה בחיובא**, וליכא.

היות וצריך שתהא התקיעה כולה ב"חיוב", שאפשר לצאת בכולה התקיעה ידי חובה, ואין יוצאים בתקיעה שבמקצתה אי אפשר לצאת ידי חובה, למרות שבמקצת האחר של התקיעה היו יכולים לצאת ידי חובה.

כי צריך לשמוע תקיעה שלימה שיוצאים ידי חובה — בכולה!

אם כן, **הכא נמי**, גם השומע תקיעה שמקצתה היתה בבור ומקצתה מחוץ לבור, **בעינא כולה תקיעה בחיובא**, וליכא!

שהרי בשמיעת מקצת התקיעה שבתוך הבור אי אפשר לצאת ידי חובה, ותיקשי: למה יצא כאן השומע ידי חובתו?

ענה לו רבה: **הכי השתא!** מהו הדמיון בין שני המקרים?!

התם, השומע תקיעה שמקצתה לפני עלות השחר, לא יצא משום שלילה **לאו זמן חיובא הוא כלל**, ונמצא שתחילת התקיעה אינה תקיעה של מצוה [אינה תקיעה של "חיובא"].

אבל **הכא**, כאן, השומע מקצת תקיעה בבור, יצא ידי חובה משום **שהבור — "מקום חיובא" הוא**. שהרי התקיעה בבור מועילה **לאותן העומדין בבור עצמו**. ראה הערה. (58)

תקיעה שלימה, ודי בכך ששמע חצי תקיעה. אבל צריך שהתקיעה מצד עצמה תהיה תקיעה שכולה כשירה. ולפיכך כשתקע מקצת תקיעה לפני עלות השחר ומקצת תקיעה לאחריו, הרי חצי מהתקיעה פסול. ואין לצאת בתקיעה

ועתה הגמרא מביאה מימרא של רבה הדנה על השומע תקיעה מן הבור:

אמר רבה:

א. **שמע מקצת תקיעה בבור, ומקצת תקיעה על שפת הבור — יצא**.

והגמרא מניחה כעת, שהשומע עמד על שפת הבור, והתוקע עמד בבור, והתחיל לתקוע, ויצא מן הבור תוך כדי התקיעה, וסיימה בחוץ.

נמצא ששמע חצי תקיעה פסולה [הברה מהבור], וחצי תקיעה כשירה [חוץ לבור].

ויוצאים בה ידי חובה, כי השומע מקצת תקיעה כשירה יצא [ולהלן הגמרא תמהה על כך].

ב. שמע מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר, ומקצת תקיעה לאחר שיעלה עמוד השחר — **לא יצא!**

מפני שזמן תקיעת השופר הוא ביום שנאמר "יום תרועה יהיה לכם". ודרשו חז"ל [מגילה כ ב]: יום ולא לילה. ולפני עלות השחר לילה הוא.

אמר הקשה ליה אביי:

מאי שנא התם, במה שונה התוקע מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר ומקצת לאחר שיעלה עמוד השחר, שאינו יוצא ידי

שהכניס את ראשו לבור, שאז הוא ודאי שמע קול שופר, "יצא". "ואם קול הברה שמע", דהיינו שעמד כולו בחוץ, "לא יצא".

58. נראה לפרש, שאין צריך שהשומע ישמע

ובכיון שכל התקיעה היא תקיעה של מצוה, יכולים העומדים בחוץ לצאת ידי חובה בשמיעת חלק מהתקיעה הזאת.

ותמהינן: **למימרא**, בהכרח צריך אתה לומר, **דסבר רבה: שמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה** — **יצא**. כן לכן השומע מקצת תקיעה מחוץ לבור יצא.

ואמאי? למה אין בידו אלא אחת?
הרי מאחר שאמרת שאפשר לצאת בחצי תקיעה — **תפלק לה בתרתי!**? תעלה התקיעה השנייה בעד שתי תקיעות!

וממילא יש להסיק מכך, שגם השומע תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה יצא. שהרי אין הבדל בין סוף התקיעה בלא תחילתה, לתחילתה בלא סופה!

אלא מכאן ראייה, שאי אפשר לצאת בחצי תקיעה [וזה שלא כדבריהן]!

תא שמע, בוא ושמע ראייה שלא כדבריהן, שהרי שנינו במשנה [להלן לג ב]:

ומתצינן: אמנם אפשר לצאת בחצי תקיעה, אבל **פסקי תקיעתא מהרדי** — **לא פסקינן**. אין מחלקים תקיעה אחת לצאת בה ידי חובת שתי תקיעות.

בזמן המשנה היו תוקעים בתפילת מוסף של ראש השנה, רק שלשה סדרים של תר"ת [תקיעה תרועה ת'קיעה]: סדר אחד למלכויות, סדר אחד לזכרונות, וסדר אחד לשופרות.

ומביאה הגמרא ראייה אחרת שאין יוצאים ידי חובה בחצי תקיעה:

תא שמע, בוא ושמע ממה ששנינו במשנה:

התוקע לתוך הבור, או לתוך הדות [מקום מגודר על הארץ], **או לתוך הפיטם** חבית גדולה —

והמשנה לקמן אומרת, שאין אדם יכול לתקוע תקיעה ארוכה כמו שתיים, ותעלה לו התקיעה הארוכה לשתי תקיעות, לתקיעה האחרונה של סדר מלכויות, ולתקיעה הראשונה של סדר זכרונות.

אם קול שופר ברור שמע — **יצא**.

ואם קול הברה, הד, שמע — **לא יצא**.

ומשמע לגמרא שאין לו אפשרות לצאת ידי חובה למרות שתחילה הוא שומע קול שופר בלבד, ורק בהמשך התקיעה, כשמגיע קול ההד, מתערבב קול התקיעה עם קול ההד ואינו שומע את קול התקיעה כראוי.

דתנן: **תקע בראשונה**, את התקיעה הראשונה בסדר מלכויות כדינה, ולאחר מכן תקע תרועה כדינה, ואחר כך תקע את התקיעה שלאחר התרועה, **ומשך**, והאריך בתקיעה השניה שאחרי התרועה כמו שתיים תקיעות, כדי לצאת בה ידי שתי תקיעות [אחת שבסוף סדר תר"ת הראשון, ושניה

שחציה פסול. אבל כשמע חצי תקיעה בבור וחציה מחוץ לבור. הרי התקיעה כולה כשירה.

במי שתוקע לעצמו ולא להוציא אחרים ידי חובתם, ותוך כדי תקיעתו עלה מן הבור. כי לו עצמו יש תקיעה שלימה, שהרי בעודו בבור אינו שומע קול הברה, אלא את קול השופר עצמו [וכדלעיל כז ב], וממילא יש כאן תקיעה שלימה כשירה, שהרי בין בעודו בבור, ובין בצאתו חוץ לבור, תקיעתו ושמיעתו היא כשירה.⁽⁶¹⁾

ותמהינן: **אי הכי**, אם אכן מדובר בתוקע לעצמו, שכל תקיעתו כשרה, **מאי למימרא**, מה בא רבה לחדש? הרי מובן מאליו שיצא ידי חובתו!

ומתרגינן: **מהו דתימא**, שמא היית אומר, **זמנין דמפיק רישיה, ואכתו שופר בבור, וקא מיערבב קלא**. שיש לחוש שמא יוציא את ראשו לפני שהוציא את השופר, ובאותה

ויש לשאול: **ואמאי** אינו יוצא ידי חובתו בשמיעת קול השופר בתחילת התקיעה, לפני שהתערב בה קול ההד?

כי אמנם בשעה ששומע קול הברה עם קול השופר אינו יוצא, משום ששני קולות אינם נשמעים יחד.

אבל, **ליפוק**, שיצא ידי חובתו **בתחילת תקיעה, מקמי לפני דליערבב קלא**, לפני שהתערב קול השופר עם ההד!⁽⁵⁹⁾

ומסקינן: אכן, השומע חצי תקיעה לא יצא.⁽⁶⁰⁾

וכי קאמר רבה, ומה שאמר רבה "שמע מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה על שפת הבור יצא", הוא רק **בתוקע ועולה** — **לנפשיה**!

על קושיא זו. והביאוהו הרשב"א והריטב"א.

60. אפילו אם היה באותו חצי תקיעה שיעור של תקיעה שלמה לא יצא. [ואפילו לדעת הרשב"א שבהערה הקודמת]. ריטב"א [ד"ה ואמאי].

61. קשה: הרי אביי הקשה לעיל על דברי רבה במה שונה השומע מקצת בבור, ממקצת לפני עלות השחר, ותירץ לו רבה שיש חילוק ביניהם [שלפני עלות השחר אינו זמן חיוב, מה שאין כן התקיעה שבבור היא תקיעה כשרה לעומדים בבור]. ולפי מסקנת הגמרא אין מקום לקושית אביי ולתירוץ שתירץ רבה עצמו!
ותירץ הרשב"א: אביי טעה בהבנת דברי רבה. ורבה ענה לו שאפילו לפי הבנתו אין מקום להקשות קושיא. [הרשב"א כותב על תירוץ זה שמדוחק יש לומר כן].

[שהרי כשעומד בבור, השומעים אותה בבור יכולים לצאת בה. וכשיוצא מן הבור, השומעים מחוץ לבור יכולים לצאת בה].
[וכן נראה מוכח מהסבר הרשב"א שבהערה הבאה].

59. קשה: מנין לנו שהיה שיעור תקיעה במה ששמע לפני שהתערב קול השופר עם ההד? [רמב"ן].

ותירץ הרשב"א: הגמרא הבינה כי מה שרבה אמר "שמע מקצת תקיעה בבור ומקצתה על שפת הבור", היינו בשתקע תקיעה כשיעורה בלבד ולא האריך בה יותר. נמצא שרבה הכשיר כשהשומע שמע מקצת תקיעה אפילו אם שמע פחות משיעורה.

אבל הרמב"ן סובר שהגמרא הבינה שרבה לא הכשיר אלא אם כן היה שיעור תקיעה בחצי התקיעה ששמע בכשרות [ועיין שם מה שתירץ

השעה יתערבב קול השופר עם קול הברה, שהרי הוא מחוץ לבור, והשופר בבור, ואז אינו יוצא ידי חובה.

קא משמע לן שאין לחוש לזה. (62)

אמר רב יהודה: בשופר של בהמת עולה שתלשו מן הבהמה בחייה — לא יתקע, כי הבהמה קדושה. (63)

ואם תקע בשוגג (64) — יצא. (65)

ואילו בשופר של שלמים — לא יתקע.

ואם תקע בשוגג — לא יצא.

ומבארין: מאי טעמא?

עולה — בת מעילה היא בחייה, מפני שהיא קדשי קדשים, והנהנה מקדשי קדשים בשגגה מעל, וחייב לשלם קרן וחומש ולהביא קרבן אשם כמבואר בתורה [ויקרא ה יד — טז].

וכיון דמעל בה, שהתחייב לשלם את דמיה

מדין מעילה — נפקא לה יצאה לה לחולין. ובשעה שתוקע אינו עובר עבירה, מפני שכבר יצא השופר לחולין.

אבל שלמים, שהם קדשים קלים, דלאו בני מעילה נינהו, שאין מועלים בהם בחייהם מפני שהם של הבעלים, ורק לאחר שחיטה מועלים באימורים השייכים לגבוה, ולכן איסורא בלבד הוא דרכיב בהו, מוטל עליהם, אך אין בהם דין מעילה!

ולכן, לא נפקי לחולין, אין הם יוצאים לחולין על ידי שימוש בהם, ומאחר שלא יצאו לחולין, הרי כל זמן שתוקע בהם עובר באיסור, ותקיעתו היא בגדר "מצוה הבאה בעבירה", ולפיכך לא יצא. (66)

ומדובר כאן באופן שתלש את השופר מן האיל מחיים. אבל אם תלשו לאחר זריקת הדם, אפילו בעולה אין מעילה, לא בעורה ולא בקרניה, מפני שהם שייכים לכהנים. (67)

מתקף לה רבא: מדוע התוקע בשופר של עולה יצא?

64. תוספות.

65. מפני שהנהנה מן הקדשים בשוגג מעל [מתחייב לשלם קרן וחומש ואשם מדין מעילה], והקדשים עצמם יצאו לחולין. נמצא שהוא תוקע בשופר השייך לו. תוספות.

66. ריטב"א בפירוש ראשון. ועיין שם פירוש נוסף. ועיין חידושי הר"ן.

67. כך פירש רש"י על פי הגמרא במנחות [פג א] [ובזבחים [פו א]]. שנאמר "לו יהיה" בעולה,

62. משמע מדברי הריטב"א שאין חוששים שמא אזניו יעלו מן הבור בזמן שעדיין השופר בבור, מפני שאין זה שכיח [סוף ד"ה ואמאי ליפוק. ע"ש. ונראה שלשונו חסרה].

63. ואסור להשתמש בקדשים. ריטב"א. ותוספות פירשו שלא יתקע במזיד, מפני שהשתמש בקדשים במזיד אינו מועל [כלומר, אינו מתחייב בחיוב מעילה, לשלם קרן וחומש, ולהביא אשם], ולפיכך השופר לא יצא לחולין. [ונמצא שהוא תוקע בשופר שאינו שלו, ולא יצא כדלהלן]. ולפיכך אם תקע אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובתו.

ואם תקע בו — יצא. כי "מצות לאו ליהנות ניתנו", והתוקע בשופר לא נהנה ממנו. ולפיכך לא עבר עבירה.⁽⁶⁹⁾

בשופר של עיר הנדחת, עיר שרוב יושביה עבדו עבודה זרה, והורגים את העובדים עבודה זרה ואת נשיהם וטפם. [רמב"ם עבודת כוכבים ה ו] ושורפים את ממון כל אנשי אותה העיר [דברים יג יז. ורמב"ם שם]. ובשופר של אנשי אותה העיר — לא יתקע.

ואם תקע — לא יצא אפילו בדיעבד.

מאי טעמא?

עיר הנדחת, שכל רכושה עומד להשרף הרי הוא כשרוף. וממילא כבר מעכשיו כבר נחשב כאילו **כתותי מיכתת שיעוריה**. נכתת משיעורו.

ושופר צריך שיהיה לו שיעור, כדי שיאחזנו בידו ויראה אותו בולט לכאן ולכאן [כדלעיל כז ב].⁽⁷⁰⁾

אמר רבא: המודר הנאה מחבירו, מי שאסר

הרי אימת [מתין] מעל — לבתר התקע, רק לאחר שתקע ונהנה מהשופר! אבל **כי קא תקע — באיסורא תקע!**

שהרי בזמן שתקע עבר איסור, מפני שעדיין השופר לא יצא לחולין, והרי זו מצוה הבאה בעבירה!

אלא, אמר רבא: אחד זה ואחד זה, בין התוקע בשופר של עולה, ובין התוקע בשופר של שלמים — לא יצא! שהרי בשעת התקיעה עבר עבירה.

הדר, אחר כך חזר בו רבא, ואמר: אחד זה ואחד זה — יצא.

היות ומצות — לאו ליהנות ניתנו.

המצוות לא ניתנו לישראל על מנת שיהנו מקיומם, אלא לעול על צוארם ניתנו. ונמצא שלא נהנה מן ההקדש כלל בתקיעתו בשופר, ואין כאן מצוה הבאה בעבירה.

אמר רב יהודה: בשופר של עבודה זרה, שהשתמשו בו לעבודה זרה, והוא אסור בהנאה, כמבואר במסכת עבודה זרה [נא ב] — לא יתקע. משום שהוא מאוס.⁽⁶⁸⁾

ויש ליישב, שלדעת רש"י אין מיאוס אלא אם כן השופר אסור בהנאה. אבל שופר עבודה זרה של נכרי שביטלו, הרי השופר מותר בהנאה ולפיכך אינו מאוס. ושלא כדברי הר"ן והריטב"א כאן. [ועיין בהערות המהדיר על הריטב"א, בהערה 448 בשם הריטב"א במסכת סוכה ועבודה זרה. שכתב כדברינו לענין לולב].

69. עיין בהערה הבאה.

70. כתבו התוספות במסכת חולין [פט ב, ובעוד מקומות] שכשם ששופר עיר הנדחת פסול מפני

ונאמר "לו יהיה" באשם. ללמד, כשם שעצמות אשם מותרות, כך גם עצמות עולה מותרות.

68. כך פירש רש"י במסכת חולין [פט א], וכך פירשו הר"ן והריטב"א כאן [וכעין זה פירש רש"י במסכת סוכה לא ב בענין לולב של עבודה זרה]. ואין לפרש שלא יתקע משום שהשופר אסור בהנאה, שהרי מצות לאו ליהנות ניתנו.

[אך רש"י כאן כתב: "בשופר של עבודה זרה — ששימשו בו לעבודה זרה ונאסר בהנאה". משמע שאסור לתקוע בו מפני שהוא אסור בהנאה.

יש לו גם הנאת הגוף ברחיצה, והנאה זו אסורה עליו.

וכן המודר הנאה ממעין, שאסר על עצמו ליהנות מן המעין — טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים מפני שמצות לאו ליהנות ניתנו.

אבל לא טובל בימות החמה, מפני שגופו נהנה מן המים.

שנינו במשנה: מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או מגילה, אם כוון לבו יצא. ואם לאו, לא יצא.

ויש לדון בדברי משנתנו, האם מדובר בה כוונה לצאת ידי המצוה, או כוונה לשמוע את התקיעה.

לצורך בירור הענין, הגמרא מביאה כאן את הסוגיא שלפנינו, הדנה אם מצוות צריכות כוונה לצאת ידי חובה, ובתוכה דנו גם בדברי משנתנו:

שלחו ליה רבנן דבר הלכה לאבוה דשמואל:

מי שכפאו בעל כרחו, ואכל מצה בפסח

על עצמו בנדר ליהנות מחבירו — מותר לחבירו לתקוע לו להוציא אותו ידי חובת תקיעה של מצוה, מפני שמצוות לאו ליהנות ניתנו.

וכן, המודר הנאה משופר. מי שאסר על עצמו בנדר ליהנות משופר — מותר לו לתקוע בו תקיעה של מצוה, מפני שמצוות לאו ליהנות ניתנו.⁽⁷¹⁾

ואגב שדיברנו במודר הנאה שמותר לתקוע לו בשופר משום שמצות לאו ליהנות ניתנו, הגמרא מביאה עוד דוגמאות שאמר רבא לדין זה:

ואמר רבא: המודר הנאה מחבירו. מי שאסר על עצמו ליהנות מחבירו, והיה טמא מת, שצריך להזות עליו מי חטאת ביום השלישי וביום השביעי כדי לטהרו [כמבואר בספר ויקרא יט יא — יב] —

חבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים. לפי שאין בהם הנאת רחיצה מהקור של המים, אלא רק הנאת קיום המצוה, ומצות לאו ליהנות ניתנו.

אבל לא מזה עליו בימות החמה, היות שמלבד קיום המצוה [שאינו חשוב הנאה]

לא התכוין לזכות בו].

וכן כתבו תוספות הרא"ש והרשב"א הר"ן והריטב"א כאן. [ועיין בהערת המהדיר על הריטב"א 475 — 472].

71. דוקא אם נדר "הנאה". אבל אם נדר מ"לשמוע" קול שופר, אסור לצאת בשופר ידי המצוה. ואף על פי שאין בו הנאה. ר"ן. [עיין שם עוד ועיין ריטב"א].

שהוא ככתות וחסר שיעורו, כך גם שופר של עבודה זרה של ישראל אסור בהנאה עולמית, והרי הוא ככתות, ופסול. ומה שאמר רבא כאן ששופר של עבודה זרה כשר לתקיעה, מדובר בשופר של נכרי שאם הנכרי יבטל אותו מלהיות לעבודה זרה, אזי פוקע ממנו איסור ההנאה, ולפיכך אין השופר הזה עומד לשריפה. [שהרי יתכן שהנכרי יבטלו. ואז יהיה מותר ליהנות ממנו]. [ומדובר כאן שהישראל התוקע בשופר

במצוה כלל. והרי זה כאילו אכל מצה בשאר ימות השנה, שודאי לא יצא!

אמר רב אשי: מדובר באדם בריא החייב באכילת מצה, **שכפאווהו פרסיים** לאכול מצה, ויצא ידי חובתו, ואינו צריך לשוב ולאכול מצה שנית. (73)

אמר רבה: זאת אומרת, המימרא הזאת [“כפאו ואכל מצה”], מלמדת אותנו שהתוקע בשופר בראש השנה לשם שיר — **יצא!**

אף על פי שלא התכוין לצאת ידי מצות תקיעת שופר. שהרי אף מי שכפאווהו פרסיים לא התכוין לאכול מצה לשם מצוה, ובכל זאת הוא יצא.

ותמהינן: **פשיטא** שהתוקע לשיר יצא, שהרי **היינו הך!** שזה דומה ממש לכפאווהו ואכל מצה, ומדוע הוצרך רבה לטרוח ולהשמיענו דבר פשוט כל כך?

בכפיה — **יצא** ידי מצות אכילת מצה [ומיד יבואר מי כפאו].

והוינן בה: **כפאו מאן?** מי הוא זה שכפה אותו לאכול מצה?

אילימא כפאו שד. אם נאמר שכפאו שד המביא את האדם לידי שגעון, ואכל מצה באותה שעה, ואחר כך בתוך זמן חיובו הבריא, (72) האיך יתכן שיצא ידי חובתו?

והתניא: מי שהוא **עתיב חלים**, לפעמים הוא בריא בנפשו, **עתיב** ולפעמים הוא **שוטה** —

כשהוא חלים — הרי הוא כפיקח לכל דבריו, וחייב בכל המצות שבתורה.

וכשהוא שוטה — הרי הוא כשוטה לכל דבריו, ופטור מכל המצות האמורות בתורה.

ומאחר שבזמן שהוא שוטה הרי הוא פטור מכל המצוות שבתורה, אם כן בשעה שכפאו שד של שיגעון ואכל מצה לא היה חייב אז

לכלום יצא.

וכתב בית יוסף [הל' פסח תע"ה] שרבינו ירוחם כתב בשם תוספות שכפאווהו ואכל מצה, מדובר שהיה סבור שזה חמץ ונמצא מצה. אבל אם ידע שהיא מצה ולא רצה לאוכלה לא יצא, מפני שאפילו מאן דאמר מצות אין צריכות כונה, מודה שאם נתכוין בפירוש שלא לצאת לא יצא. אבל הר"ן [ד"ה גרסינן בגמרא] כתב בשם הרא"ה, שדוקא אם יודע שעכשיו פסח ושזאת מצה, אלא שאינו מתכוין לצאת, בזה אמרו שיצא, אבל אם חשב שהיום יום חול, או שזה בשר ואכל מצה, ודאי לא יצא. [והיה נראה לבאר שלדעת הר"ן אם יודע שהיום פסח, מסתמא התכוין לצאת אף על פי שלא התכוין בפירוש. אך לפי מה שכתב הבית יוסף הנ"ל

72. שהרי אם היה שוטה כל זמן חיובו [דהיינו כל הלילה] ודאי הוא פטור מאכילת מצה, שהרי שוטה פטור מכל מצות התורה. ריטב"א.

73. א. כתב הריטב"א שאפילו אם הוא צווח שאינו רוצה לצאת, בכל זאת יצא ידי חובתו בדיעבד [ואינו צריך לחזור ולאכול שנית מדעתו].

וכן הביא בית יוסף [סוף סימן תקפט] בשם ספר אוהל מועד שכתב כן בשמו של הרא"ה להלכה.

אבל הרשב"א וה"רן כאן כתבו בשם ה"ר שמואל שאפילו הסובר שמצות אינם צריכות כוונה, מודה שאם התכוין בפירוש שלא לצאת ודאי לא יצא. [ודוקא העושה בסתם ולא נתכוין

מהמתעסק באיסורים שאינם תלויים באכילה והנאה, שהמתעסק בהם פטור].⁽⁷⁵⁾

אבל הכא, כאן לענין שופר, אין המצוה כח-ב תלויה באכילה או בהנאת הגוף, אלא במעשה, שהרי "זכרון תרועה" כתיב בה.

והאי, זה שלא התכוין למעשה של תקיעת שופר — מתעסק בעלמא הוא, ואין למעשהו שם של "מעשה תקיעה". ולכן הייתי אומר שלא יצא.

קא משמע לן, השמיענו רבה, שכל המצוות אינן צריכות כוונה.⁽⁷⁶⁾

ומתריצין: מהו דתימא, שמא היית אומר, כי דוקא באכילת מצה אין צריך כוונה, משום שהתם באכילת מצה, "אכול מצה" אמר רחמנא.

כלומר, מצות מצה היא מצוה על אכילה, והא אכל. והרי נהנה מן האכילה.

ולפיכך אכילתו נחשבת אכילה, אפילו שאכלה מחמת כפיה ואינו בכלל "מתעסק".

שהרי שנינו:⁽⁷⁴⁾ המתעסק בחלבים ואכלם בלא שנתכוין, וכן המתעסק בעריות, הרי הוא חייב חטאת, ש"כן נהנה" [בשונה

בהערה 73 בשם תוספות. ושלא כדברי הרא"ה. ועיין בהערה הבאה].

בשם הרא"ה אין לומר כן. ועיין היטב בית יוסף תעה ד"ה כתב הרמב"ם].

74. כריתות יט ב.

76. כתב הריטב"א, שדוקא כאן שהוא התכוין לתקוע, אלא שלא התכוין לצאת ידי המצוה יצא, מפני שמצות אינן צריכות כוונה, אבל המתעסק ממש, דהיינו שלא התכוין לתקוע כלל, לא יצא ידי חובתו.

75. רש"י. והיינו, שלענין איסורים יש הבדל בין איסור שתלוי במעשה [כגון חילול שבת] לבין איסור התלוי בהנאה. [כגון אכילת מאכלות אסורים. או עריות]:

עוד כתב הריטב"א, שלמסקנת הגמרא אין הבדל בין מצוה שיש בה הנאה למצוה התלויה במעשה. ודוקא באיסורים יש חילוק ביניהם.

איסור התלוי במעשה, אין עוברים עליו אלא אם כן ידע שזה מעשה האיסור. [כגון: אם התכוין להגביה ירק תלוש, ובסופו של דבר חתך את המחובר, פטור. ואינו חייב אלא אם התכוין לחתוך את המחובר. שבת עב ב. ע"ש].

ומכאן שהריטב"א סובר כדברי הרא"ה הנ"ל [סוף הערה 73] שאם חשב שזה חמץ ונמצא מצה, לא יצא ידי חובתו.

אבל איסור הנאה, אף אם התכוין לבשר טלה ועלה בידו בשר חזיר, חייב. מפני שהאיסור הוא בעצם ההנאה. והרי נהנה.

ומשמע, שלפי ההוה אמינא שהטעם שכפאוהו לאכול מצה יוצא, היינו משום שמצות התלויות בהנאה אינם צריכות כוונה [מודה הרא"ה שיוצא אפילו אם חשב שזה חמץ. [וכעין מתעסק באיסורים].

והגמרא כאן אומרת, שהיה מקום לבאר, שהטעם שכפאוהו ואכל יצא, היינו משום שכשם שאיסורי הנאה אינם תלויים בכוונה, כך מצות התלויות בהנאה אינם תלויים בכוונה, ואפילו אם כפאוהו ואכל, יצא.

[ועיין בית יוסף סימן תע"ה ד"ה והרמב"ם, וביאור הלכה שם סעיף ד סוף ד"ה אבל, וצ"ע. ועיין עוד במשנ"ב שם ס"ק לו, ושה"צ ס"ק לו].

[ולכאורה מכאן ראייה לשיטת רבינו ירוחם